מתוך זיכרונותיו של שלמה קנטור, קובלאי חבר קיבוץ יגור

קלוסובו

ב- 22 באפריל 1928, הגעתי סוף סוף לקיבוץ אחרי ים של התלבטויות ופקפוקים - באתי עם אורה שיינבוים, לקיבוץ הכשרה. לקלעסוב מין כפר עיירה נידחת בקצה גבול פולין = פולסיה. בשעה הרביעית לפנות בוקר ירדנו מהרכבת, קובל-סארני לעמק העכור הזה. והתחלחלנו ממראה עינינו. נפלנו כאילו למין בור מפלצתי - ורבה היתה האכזבה והמבוכה. זהו? אוי לעיניים! התמונה שלפנינו מבעיתה ומחרידה. חלחלה ודיכאון, חלאה ועוני, זו הזוהמה, האפילה אל אלוהים! רצינו מיד להסתלק, לשוב מהר הביתה. אך גם זה אי אפשר לעשות, לא היה אפילו למי לדבר, למי לפנות ונשארנו תקועים במקום העכור הזה. התחלנו אט אט להסתכל סביבנו.

בית-עץ גדול באמצע השדה, בודד בתוך סביבה של פראות הטבע של פולסיה. בתוך שולחן עץ ארוך כבד וגס. על השולחן מונחים (סליחה, שוכבים שניים-שלושה צרורות סמרטוטים, זאת אומרת, אנשים עטופי סמרטוטים שחורים. הרגליים עטופות שקי-חבלים גסים ונתונות בחלקי צמיגים שחורים של גלגלי מכוניות. קור וריקנות סביב משוועים עד לשמים, עד ליאוש. וזהו? זהו הקיבוץ?

כמה צר לי על אורה - ברחנו שנינו החוצה וממש בכינו. בכי מר למראה המחזה המדכא הזה. כל היום הסתתרנו בחורשה הקרובה - ותמהנו ולא ידענו מה לעשות. הערב בא. עששית מפויחת הודלקה באחת הפינות של הצריף הגדול הזה ודמויות שחורות, כבדות, תנועה החלו להופיע. אט אט מתאספות בצריף בני אדם זזים, כצללים איטיים. גושים שחורים, עטופים בבלויי סחבות באים, יצורים עייפים, שורכים רגליהם בכבדות. חוזרים מעבודתם המפרכת. בלאט , בשקט, מתאספים וממלאים את חלל האולם הרחב והריק. כולם מתרכזים כאילו אל נקודה אחת. כולם, כאילו לפי המוסכם מראש קרבים וניצמדים אחד לאחד ויוצרים מעין מעגל אנוש כהה, גוש שחור וכבד, המתרכז במקום אחד. ומין שקט כבד שורר בחלל החדר הגדול הזה. מנסים להשמיע משהו, נזהרים שלא לעלות את הקול. כאילו קשה להם להפר את הדממה המורגלת כאן, איזו רצינות עמוקה! - אנו א.ש. ואני עומדים ותוהים. מחזה תמהוני מוזר ובלתי ניתפס מראה, כאילו לא מעולם הזה.

כרגע בכותבי שורות אלו, אחרי 50 שנה, עדיין איני יכול להבין מה היה הכוח הטמיר אשר קשר והחזיק את האנשים הללו בצורה מדהימה כזאת. משהו בלתי נתפס התגלה לעינינו בתופעה הזאת.

עוד אשוב כנראה ואנסה לנתח את הדבר . בפגישתנו הראשונה, המיידית, למראה עינינו רצינו לנוס, להימלט מכאן. אך . משום מה לא יכולנו. לא הסתלקנו, לא ברחנו. וההפך דווקא קרה. איני יודע למה, אך כאילו נרתקנו במין כוח מיסטי אל המקום הזה. ולמחרת האפילה החלה להתפזר, הוסר כאילו מעינינו הערפל, והתחלנו לראות. וראינו בבריות המשונות האלה - בני אדם ואז אחרי ההלם הראשון, הגיעה שעת ההתפעלות והציפייה הגדולה. וגם הסקרנות גדלה

- וראה פלא: לא חזרנו הביתה. אנו רק נמצאנו כעל איזה פלאנטה אחרת, ולא ידענו איך ומה לעשות ולנהוג. איש לא שם לנו לב או עין. רק חבר אחד, בהרגישו את מבוכתנו התקרב אלינו ובדברי נעם ובלחש, ניסה להסביר לנו מה הולך כאן. בלשון אצילה קירב אותנו אל הבנת מהות המקום הזה. דיבורו השקט והתרבותי היה בניגוד למראה העיניים. שעינו לדבריו בכל הריכוז והרצון הכן. התאמצנו שלא ליפול קרבן לאכזבה אשר תקפה אותנו. רצינו להחזיק מעמד, לא להישבר. ומפגישה מפתיעה זאת - נשארנו בקיבוץ, בקיבוץ קלוסובו.

---- ובכן.

אני כבר עובד בקיבוץ. עבודה במסוריה. מקום עבודה בתוך היער. בעיקר סחיבת קרשים ולוחות, עבודה קשה ומפרכת ואני כה להוט להרגיש משהו טוב ומיוחד בעבודה זו. איזה סיפוק ממש בעבודה בקיבוץ. אך בינתיים, אין כל סיבה מיוחדת שתגרום לכך. רק בקושי העמל המפרך בינתיים, מורגש מאוד. אני סוחב את הקלוצים הרטובים והכבדים במשך שעות ארוכות - ו... מתגעגע.

כה גדולים המשיכה והכמיהה למשהו, למשהו אשר בינתיים איננו כאן. מין עירבוביה של דברים מוזרים, מלווים ברגשות כבדים מעיקה על הנשמה. ואף שיעמום, תוקף אותך לפעמים, על אף רעש המסור המציווח בלי סוף. והנה בתוך צרימת המכונה האוטמת את החושים, אוזני קולטת מדי פעם , הרחק, הרחק מתוך עמקי היער קול זמיר המסתלסל אי שם בצמרות העצים ומלטף את האוזניים ומושך את הלב. כל סילסול המתגנב ומגיע דרך מחסום רעש המשור, מרטיט איזו נימה בנוף הנפשי החדש הזה ומעלה את הכמיהה. ואז, כאשר אני מוצא אפשרות כלשהיא, אני ממהר החוצה, אל מחוץ ליער, לחופש המפתה. זו הפעם לי הראשונה להיות מחוץ למסגרת המשפחה, בעצם, והכל כה זר ומשונה.

בערבים אני מבלה עם אורה בחורשה הסמוכה. לכאן אנו נמלטים בעת עקה, ומוסרים את חוויותינו על חיי ימינו המוזרים אלה. כה חדש ומשונה נראים הדברים כאן. והנה ערב ערב בקלוסובה. ערב בצריף הידוע כבר לנו "הבית" בית קיבוץ קלוסבו.

<u>הורה בקלוסובה</u>

חלל הצריף רחב הידיים, ריק . אין בו כלום. כזה הוא הבית ובערב, הסקרנות גוברת : מה יעשו האנשים האלה בערב הפנוי הארוך שלהם? היופיעו? היבואו למלא את חללו של "האולם", הריק מכל? או את נפשם התועה, נדמה במשהו? הכינו וציפינו.

אז אמנם, החלו הבריות כבדות=תנועה, עדיין עטופי סחבותיהם, להופיע. אט אט, מדי פעם, ניכנס מין טיפוס מיוחד, אחד מוזר ממשנהו, בלאט, בכבדות של עייפות מעמל היום אחד, אחד, בלי אומר ודברים, מתקרב ומצטרף אל היתר אשר אצל השולחן היחידי במקום. מתאספים, נצמדים, נעמדים - ושותקים.

רק באחת הפינות יושב לו בן אדם אחד, במין ישיבה של נשמה יתירה. איש שעיר מאוד כולו כעין חבילה שעירה בסמרטוטיה הבלויים, עיניו עצומות, מקופל ומכווץ לתוך עצמו וכולו כאילו לא בעולם הזה. דומיה עמוקה סביב. איש אינו זז ואינו פותח פיו. רק עיני הבריות מופנות לעבר הברנש המתבדל, בפינתו. והציפייה והדממה ממש מעיקה עד ש ...החבילה מתחילה להתנועע אט אט. החברים הנאספים סביבו מתחילים להגיב על כל תנועה וניע שלו,

באותו הקצב. אזי האדם השעיר הזה מתרומם לאט ממקומו, צועד, בצעדי צב ומגיע אל מרכז הצריף. עיניו עדיין עצומות, נעמד באמצע האולם וממשיך להתנועה. קצב תנועותיו גובר והולך, הבריות סביב מתחילות גם הן להתנועע וכולם נכנסים לקצב תנועותיו. אז האיש שבמרכז פורש אט אט את זרועותיו, פוקח אט אט עיניו, מגלגלן כלפי מעלה ופותח במין המיה חרישית מלאת כוונה עליונה. ואז כולם נכנסים לטראנס. קול המית האדם נעשה ברור יותר ומתחזקת והולכת. עד שנשמעת מין מנגינה, דקה, עמוקה, הנמשכת בטונים ארוכים, ארוכים. והמנגינה היא מלאת געגועים והתעלות נפש.

הנעימה נמשכת הרבה זמן. הקול עולה וגובר והציבור סביב כבר במלוא הקצב וההשפעה של הטונים האלה. כל העיניים מרוכזות לנקודת המפזם הזה. התנועות גוברות וגוברות. המנגינה מתלהטת ומתלהבת, והעיגול מתהדק מסביב. הלהט נהפך למין אש מדליקה את כולם. וכולם משתקעים במין סחף המעביר את כל הצרור השחור של אנשים אלה למין אקסטזה מטורפת של תנועה וקולות פראיים שלא תארתי לי שיכול לקרות דבר כזה בחיים. עיגול רותח של בריות רחוקות ודבוקות, קופצים ויוקדים במעגל קסום של להט והתעלות עד לאיבוד החושים, סביב המושך והמלהיב הזה. והמזוקן השעיר שבאמצע כבר אינו מפזם כי אם שואג את אותה המנגינה, היחידה והמיוחדת אשר בה הוא התחיל וכאשר זעקות ה"אי!" "אי!" שלו פורצות מעלה, אל לב השמים, העיגול פורץ ורוצה כאילו לקפוץ מעורו. עיניהם רישפי אש וגרונותיהם צורחים עד להתפקע, זעקותיהם וצריחות הפרא רוצים כאילו לפוגגם מרוב להט.

אורה ואני, שזו הפעם הראשונה זכו לראות מחזה מטורף כזה, נצמדנו בקרן=זווית אפילה מרחוק השתוממנו. כל הערב, עד שעות הלילה הקטנות השתוללה האקסטזה והדבקות של הריקוד, והמנגינה הלוהטת, היחידה הזאת. תהינו, ולא ידענו איך לעכל זאת.

- למחרת בבוקר לא הלכתי כבר לאורה לדבר איתה על נסיעה חזרה הביתה. לעומת זאת כתבתי לק. על רצוני להסתלק כליל מהעבר, ולשוכחו. ואף הודעתי לה שפסקתי לכתוב ולנהל את היומן שלי עם בואי לקיבוץ. כך עוברים עלי הימים הראשונים המשונים אלה. ובינתיים אני עובד כל הזמן במשוריה. אורה נסעה הביתה אך כותבת שהיא מצטערת על שהיא עזבה ומצפה לחזור מהר לקיבוץ. זהו כוחו של קלוסובה משהו מאגי יש כנראה, במקום הזה. (כיום, חמישים שנה אחר אלה אני בטוח שאילו נרתמו כל הסוציולוגים והפסיכולוגים ללמוד את הדבר לא היו מצליחים למצוא, להגדיר, לקבוע את מהות הכח הטמיר והאדיר הזה אשר ריתק את האנשים הצעירים הללו בצורה כזאת. את "החאלאסטרה" כפי שקראו לזה אז, בימים ההם).

כאשר הגענו לקלוסובו, מהרשק (האיש היחידי שכבר הכרתיו) לא היה כאן ורק חבר אחד, בין כל הבריות המשונות שמצאנו פה היה אחר - מתון, מעודן, שקט, בעל סבר פנים רכות ומלאי דאגה. עם שתי עיניים גדולות המביעות טוב לב ורוך. רק הוא הרגיש בתסכולנו ורצה לעזור לנו. אברך, הרגיש והמסור בלב ונפש לעניין הקיבוץ - הטריח את עצמו מהתחלה, וניסה לדבר על לבנו, לנחם אותנו ולהבטיח שיהיה טוב.

מהרשק

אילו רציתי, בעצם, להגדיר מה זה קלוסובה, הרי במילה אחת: מהרשק. כאשר מהרשק הופיע מיד הכל השתנה. כל המוסד המוזר הזה קם לתחיה, להתעוררות עצומה. האדם הזה הוא בעל כח עליון בלתי טבעי המושתת על משהו שאין להגדירו או לרדת לעומקו.

התנופה, המתח, הדבקות לדבר, היכולת האדירה הזאת לעמוד בפני בעיות קשות. כוח החלטה אין לו אח ודוגמה. מין גלגל ענק הפועל בקצב מסחרר להחזקה וליכוד וייצור בכל רגע את הבלתי אפשרי והבלתי מובן, לעומד מהצד.

אדם אחד, כמנוע ענק, המושך, הדוחף, הנושא הכל על כתפו וראשו. מרצו האדיר, הבלתי נדלה הוא משהו מעל לטבע וההגיון הפשוט. וכאשר אתה נפגש עם היצור הנפלא הזה, כעבור דקות מספר, נעשה לך ברור למה האנשים ההם כה השתוללו בריקוד ההיסטרי.

כן. זהו, זו היא קלוסובו. אפילו הגויים בסביבה קוראים לחלוצים האלה "מארשקי". אפילו הכתובת לדואר המקומי הוא: "מארשקים".

ערב אחד, כאשר אחרי יום עבודה מפרכת החלו החברים להתאסף, בלבושם האפל והמרופט המסורתי, בצריף - פרץ כסערה בדלת האיש. וכל היצורים הלאים והרדומים למחצה, ניעורו. כלאור מוקד פתאומי.

מהרשק, בצעדי הענק שלו, התפרץ אל השולחן וכולם אחריו וסביבו מתקבצים דרוכים וקשובים, שומעים במתח, שלא לאבד, חלילה, כל הגה היוצא מפיו.

והבחור פתח בדיבור שוטף. מספר , מבהיר, מבטיח ומעודד. אוזני כולם כאפרכסת, מרוכזים, דרוכים כאילו חייו ותקוותו של כל אחד מהם תלויים במה שיוצא מפיו ובמה ששומעים. ואחרי שעה ארוכה כזאת עם מהרשק - הקהל הריע וכולם יצאו בריקוד הורה. ודאי עוד יצא לי לחזור לנושא הזה, מהרשק. אף על פי שכמעט בלתי אפשרי, ככה סתם, לספר, להשיג. לבדר את המושג הזה. כיום, זה ידוע לכל, שחיי האיש הזה היו נתח מפואר בהיסטוריה של ישראל המתחדשת.

--- קיבלתי מכתב - תשובה מהבית, מציפורה, המסבירה לי איך היא הבינה כה טוב את טעם נסיעתי לקיבוץ. "הידוע רק לה". ושפע דמעות ירדו בקוראי את מכתבה הרגיש הזה. ברחתי החוצה להבל ירגיש איש במתחולל. הנני יודע שאני מתאכזר בזה שאיני כותב לאיש. אף לק. לא. - הרי אני כבר חודש ימים בקלוסובה. דבר כזה כנראה עושה משהו לאדם, "מתחשל", קוראים לזה הבריות.

אבל, אחרי חודש ימים של קיבוץ, מתחילים גם להתגלות דברים אחרים, דברים אשר מעוררים כיעור והתנגדות, אך נעזוב בינתיים את אלה.

עבדתי כבר גם בשבת. לא נעים. אך אכילתו של בשר חזיר ממש מציקני. מבחיל . אך הנני כבר

חבר המקום ממש. נכנסתי במלוא ישותי לקלחת. לומד לחיות את החיים האלה ומתכשר . (מהמילה "הכשרה").

אחרי יום ארוך של העמסת סלעים תחת גשם שוטף, במחצבה רטובה, הגוף "נשבר" קצת וכל איבריו "מושכים" ומתפוגגים - התרופה - אל תשים לב. השתדל להשכיח.

חודש מאי. יום שבת. יום מנוחה. סוף סוף יצאתי, לשדה לקרוא ספר. ויש עוד, משום מה רצון לפרוש. להתבדל. ללכת קצת הצידה. להתרחק מהקלחת הזאת, אשר לפעמים עוד כה קשה לעכל כל מה שנעשה בה. והנה, לא הספקתי להסתתר, להסתיר את עצמי וכבר הופיעה "חברה" אחת ומתחילה להתרפס עלי (כמנהג המיוחד כאן) . וזה הרגיזני עד לגועל. נבואתה של ק. מתקיימת מהר מדי - אילו ידעה זאת.

- "אין הקיבוץ בשבילי אלא אמצעי להשגת המטרה" - ממש במילים אלו רשום אצלי, מאז. ואחר חודש ימים של שהות בקיבוץ - לך ודע. האמנם האדם כה מהר משתנה כאן, במקום הזה?

היום חג השבועות. החג הראשון בקיבוץ. אני עובד במשוריה ואיני עושה מזה כל עניין מיוחד. והנה כבר יולי. יולי, 20 , 1928 . דומה שהקיבוץ חדר לכל רמ"ח איברי. הרי נסעתי הנה, בעצם בהיסוס ופיקפוק רב. כמעט על כורחי, והנה מה מהר! כולי נכבשתי לדבר. קלוסובו זה כל הוויתי.

כלום יש איזו חברה סוציאלית יותר צודקת מדרך הקיבוץ? היש חיים יותר נעלים מחיינו כאן? כל הטוב והיפה הוא בתוכן החיים שלנו כאן. כל העבר, כל מה שהיה בחיי האזרחים שהיו כה שטחיים ואפסיים. כאן אני מרגיש שאנו מגשימים את המאקסימום שאפשר לעשות למען חברה יותר צודקת ולמען העתיד שלנו. לפעמים אני מצטער שאינני יכול לעשות למען הקיבוץ. ומצטער על שבזבזתי את ימי בעבר העגום בקובל. יקרים לי, אמנם, לפעמים, כמה וכמה זיכרונות על עברנו - אך חיי ודרך הקיבוץ הם כה נשגבים בשבילי כאן שדומה מצאתי את דרכי ויעדי, בצאתי את עמק הבכא שבעבר. (אפילו עבודה בשבת, שכה קשה היתה עלי בהתחלה אני עושה כעת בדחילו ורחימו.) מרחק רב התרחקתי מהעבר, מהישן. ותקוותי היא רק למה שיבוא. לעתיד. למדתי בקיבוץ הרבה דברים. וקודם כל למדתי, ממהרשק, מה הוא ערך האדם העובד.

אוגוסט 24, 1928 אלול תרפ"ח אני כולי קיבוץ. ניתקתי כל קשר עם העבר. אין לי שום עניין מה הולך בחוץ, מחוץ לקיבוץ. (לק. כתבתי את המכתב האחרון). אני מסור בכל רמ"ח לעניין הקיבוץ. נבחרתי למוסדות הקיבוץ ואני ממלא את תפקידי בכל הכוונה והאחריות. לפעמים אני ממש מתענג מרוב נחת רוח שאני מרגיש בתוכן החיים אלה. (ואולי זה גם כתוצאה מהעבר העגום שבכל זאת מלווני בתת-הכרה). וזאת, ודאי, כפרי השוני הרב אשר חל בי כנראה מחיי כאן. "תקעתי צלב" על כל מה שהיה. השתחררתי לגמרי ממנו וגמרתי אומר לשאוג מלוא האפשרות ממעיין החיים הזכים הללו.

ראש השנה תרפ"ט, לא עבדנו. חופש בקיבוץ. ואין מילים להביע את הרגשת הסיפוק המורגש כאן גם מזה. ראש השנה - ולא עלה שמץ של געגוע לחג שבבית. ראש השנה בבית - איך נשכר כל זה מהלב. מה חוללו החיים כאן!

שבת תשובה, תרפ"ט. מזג אויר עכור ועצוב. לח ורטוב ואפל על הנשמה. פועל מחצבה נהרו בעבודה. עד חשכה עבדנו בהטענת הקרונות. רצוצים מסחיבת הסלעים, למעלה הקרון, במשך 10 שעות, שבנו בגשם ואפלה, הביתה - ובבית שיר ורננה!

אינטרנציונל

בהתחלת 1929 השתררה בקלוסובו אוירת תקווה. רמזים ושמועות החלו על עליה, וציפיה ועידוד בפנים. בבית, באסיפה.

ובחוץ, בינתיים, השתולל חורף פולני עז. עוקצני וצורב באוזניים. בנשמה. אך לעבודה לעומת זאת, כבר החלו החברה לצאת בזמר. השקים והטיירים לרגליים נקשרו כבר תוך בדיחה. הקלשון על הכתף - והיידא, החוצה! לקרונות.

קבוצה קטנה היינו, אך מלוכדת ומחושלת ע"י הדחף הכביר "להשיג!" להשיג תמיד שיא במספר קרונות טעונים חצץ, ובפחות זמן. קבוצת "השצ'ניוקים" הגאה והמדורבנת ע"י רצון להיות לדוגמה.

אולם אחר 8-10 שעות של מאמץ קדחתני, החלו אף גיבורי החיל האלה להאט. הכפור והיגע החלו לחדור לעצמות הסחוטות ובני-החיל החלו לספור את הרגעים, ולצפות, לחכות ולצפות לשריקת הקטר אשר יבוא , סוף סוף, לקחת ולסלק את הקרונות האלה המטילים כבר אימה עליך. והנה היום נטה כבר מזמן לערוב, השמים כעופרת כבדה ירדו כאילו על הראש בלחץ מדכא. הגפיים והאוזניים קופאים - וכולך כאפרכסת: מתי סוף סוף ישרוק הקטר?

הנה! רחוק רחוק. מתוך האפילה מהדהד כבר הצליל המתוק. המבשר צליל הממלא את כולך הקלה ושמחה.

עוד רגע, והצפצוף גואה והולך. קרב והולך וקולו הופך לתרועה. תרועת ניצחון וחופש. עוד רגע!

ומתוך חשכת הליל זוחל ומופיע הגוש השחור. הכבד. כהר אפל. מתנשם ומתנפח מתקרב ומכסה את כולך בענן אדים לבנים וחמים, הא - א מחיה! - סוף סוף!

החברה קמים. מיישרים הגב הכאוב, מחלצים העצמות הרצוצות. מרימים בקושי הקלשונות - הביתה!

ופתאום - קולו של דויד נשמע; היי, עמוד!!

- "מה יש? "

- הקטר הביא עמו עוד 8 קרונות נוספים ויש להטעינם סלעים. ומיד ! .....

המומי רעם ותשושי כח גופני ונפשי - אחזה השלהבת בארזים.

"לא" קרא האודרניק ש.

"אנו מוכרחים - תבע ב. מ. - נהרוס את הקיבוץ! "

- "לא נוכל! " התריסו כלפיו ב. וא.

ואני, אשר לא עמד לי אפילו הכוח להתווכח, ישבתי על קצה האלונקה (אשר בינתיים , לאור הפנס, מישהו גילגל סלע עליה) ונחתי.

מ., בראותו את האלונקה טעונה אבן, פרץ פתאום תפס בידיות והחל מושכני בכוח איתנים כעיוור, אחריו. אנו שנינו מקפצים ומדלגים על פני טרשי המגרש המכוסים שלג וקרח ואפילת לילה.

חיש הגענו לקצה המדרון, מ. מושך בכוח ואון. ועל שפת אותו המדרון ... טראח! מ. התמוטט, התדרדר אל מתחת לקרון - ונעלם.

הזעקתי את החברה תוך דאגה וחרדה לגורלו . רצים, מחפשים ומתכוננים =לגרוע מכל, והנה מלמטה מבין גלגלי הקרון, קול בוקע. קול ענות גבורה חלושה, עולה כמתוך קדרה שבורה : " קום התנערה"....

ובהעיר הפנס נגלה לפנינו מחזה נהדר:

ב. מ. שכוב אפרקדן מתחת לקרון (ווי ביים טאטען אין ווייגגארטען) תשוש וחלוש מבלי שיעלה בידו לקום - ושר.

כאשר נשאל, אחרי שהוצא מתחת לקרון מהבור: למה שרת את האינטרנציונל? ענה: כדי לעודד את הנכשלים ...

קלוסובו 1928

יום א', ערב יום כיפור. יצאנו לקבורת הפועל שנפל במחצבה בעבודה. צעדנו בסך עם טרנספטרנטים (שציירתי לכבוד זה), תחת צלילי מארש האבל של תזמורת, מהרשק צועד בראש ובבית הקברות בין צלבי וצלמי הגויים, הוא נושא נאום השכבה חוצב להבות אש, מעל הקבר החדש.יום חופש לא עובדים. ואילו מחשבות מנקרות במוח!

יהדות. כל אנושות. חיי אנוש, חיינו אנו כאן. ק.... וכו'.

<u>דז'ובה</u>

מעל לכל עמלי המחצבות והמגרשים, התנשאה תמיד, כפגע רע דמותו המאיימת של דז'ובה. כחרב המתהפכת מעל ראשי הבריות הוא הטיל חיתיתו על הכל בשפמו האדיר, במגפיו המבריקות ובשוטו אשר מתחת לבית שחיו.

אגדות שונות ומשונות, כרוחות רעות, אשר לפעמים גבלו במסתורין, התהלכו, על מהות הברנש הפוחז הזה. אך שני דברים כן היו ברורים לנו מעל לכל ספק: שהוא היה אחד משרידי הקטורז'ניקים (שפוטי עבודת פרך והגלייה לסיביר) המפורסמים מאז ימי הצאר - ושהוא השוט המורם על ראש הפועלים , מטעם. מכשיר בידי המעבידים להפחדה, לדיכוי ולניצול מקסימלי.

יום אחד, בראות הגיבור הזה, שחומר הפיצוץ אשר הושם למעלה, על ראש ההר, אינו מתפוצץ כה מהר, הוא נדלק בזעם, תפס שוטו, ובקללות נמרצות פרץ ורץ למעלה אל הקיר התלול.

"אני אראה לכם בני כלבא עצלנים! " - צווח. "אלמדכם פרק בעבודה כלבים ארורים" ! ובריצה, כאילו רוח תזזית נכנסה בו, הסתער במעלה ההר.

עיני כל הפועלים עוקבות ברעדה אחריו והלה, על כנפי הזעם והנקם נישא ועולה אל מקום המוקד. עוד רגע - ודז'ובה על ההר ליעדו הגיע וטראח ! ... כל הדינאמיט, מכל החורים עלה וכל ההר, עטוף חזיז ורעם אש תופת ותמרות עשן ודז'ובה - פרוש ידיו ורגליו מתרומם, כעל כנפי נשרים במגפים המבריקות ועולה, מתוך האבק והעשן אל על כציפור קלה, מעלה מעלה, מעל פסגת הגבעה וחיש מהר ... התהפך, הסתובב, וצנח מטה מטה, אל עמקי המחצבה - ולנצח.למחרת, ערב יום הכיפורים תרפ"ח יצאנו עם כל פועלי הסביבה להלוויתו. נזכרנו שערב יום כיפור היום הוא, ואמרנו: "א שיינע ריינע כפרה"!

קלוסובה יום כיפורים 1928

לא. לא אמשיך יותר לכתוב על קלוסובה. פשוט צריך "הרים" של כח-נשפי לכך. לא אספר עוד. על תנאים בלתי אנושיים, על עקשנות ללא גבול לא לוותר. על אמונה עיוורת להשיג המטרה על אף הכל. על הלהט של שאיפה לעולם יותר צודק וכו' וכו', על קנאותנו הסוציאליסטית, על

דבקות קנאית לרעיון ההגשמה, על חיי עוני ומחסור מהול בשמחה ותיקווה ובטחון עצמי, וכו' וכו'.

רק דבר אחד אינו מוטל בספק. קלוסובה נתנה לי מושגים חדשים ושונים על מהות החיים.

דומני, שקלוסובה הביאה גם לכך שיש באפשרותי, כעת, לשבת ולהזכיר כל אלה. כי לולא הקיבוץ, מי יודע איפה הייתי מתגלגל. כבר מזמן מזמן. ולא רק זאת, יתכן שגם גורל חיי אבא וציפורה ורחל'ה נקבעו בכך.

ומכאן ואילך אסתפק רק בזה שאכניס את הרשימות שיצא לי לכתוב בהזדמנויות שונות על חיי הקיבוץ.

- היום, 9 במרץ 1979, הופיעה רשימה ביומן שלנו ביגור ובה הודעה על 50 שנה לעלייתי ארצה (וליגור) - ואני ברשימותיי אלה, מתקשה משום מה, הגעתי עד לעלייתי ממש לארץ במלאכה זו. עד כמה שזכרוני מאפשר זאת (וגם מרשימות קטועות פה ושם). העליתי הכל על הנייר. אבל כל אלה היו על העבר בגולה, וכאשר צריך הייתי להתחיל בזה על חיינו ועניינו כאן, בארץ - נסתלקו הרצון והיכולת, ומי יודע אם אוכל להמשיך.

****